

TÜRKÇE VE EDEBİYAT DERS KİTAPLARINDA YESEVİLİK, BEKTAŞİLİK VE MEVLEVİLİK UNSURLARI

Salim PİLAV*, M. Hüseyin YAZICI**

Öz

Her toplumun ve kültürün kendine ait unsurları ve özellikleri vardır. Bu özellikler dil gibi araçlarla gelecek nesillere aktarılır. Eğitim-öğretim ortamlarında ana dili eğitiminde bireylere sadece dilin kullanım ve beceri alanları değil, aynı zamanda o dilin içinde barındığı toplumun kültürel unsurları ve değerleri de öğretilmesi gerekir. Dilin içinde toplumun geçmişten geleceğe kültürel alt yapılarını oluşturan, topluma şekil veren unsurlar bulunmaktadır. Türkçenin ana dili olarak eğitiminde de eğitim ve öğretim ortamlarında bulunan bireylere, içinde barındıkları bu toplumun kültürel alt yapılarını oluşturan değerlerin öğretilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, geçmişten günümüze toplumu derin bir şekilde etkileyen, toplumun hayat tarzını, dünyaya bakış açısını değiştiren tasavvufi unsurlar arasında gösterebileceğimiz Yesevilik, Mevlevilik ve Bektaşilik gibi tasavvufi akımların öğretilmesi gerekir. Yapılan bu çalışmada; ortaokul 5, 6, 7, 8; lise 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda okutulan MEB'in Türkçe ve Edebiyat ders kitapları incelenerek Yesevilik, Mevlevilik, Bektaşilik gibi tasavvuf inanç sistemlerinin ne derecede bu kitaplarda yer aldığı, öğrencilere bu inanç sistemlerinin hangi unsurlarının öğretildiği, Türk toplumunun kültürel alt yapı taşları olan bu düşünce sistemlerine hangi konularda nasıl değinildiği gibi özellikler araştırılmıştır. Bu çalışmada, doküman incelenmesi yöntemi kullanılarak 5, 6, 7, 8. sınıf Türkçe ve 9, 10, 11, 12. sınıf edebiyat programlarında, ders ve çalışma kitaplarında yer alan kazanımlar, metinler, etkinlikler ile değerlendirme soruları incelenmiştir. Bu değerlere ne kadar önem verildiği, ne derecede değinildiği, hangi konularda ne tür ve şekillerde bu akımlara ait unsurların yer aldığı saptanmaya çalışılmıştır. Türkçe ve Edebiyat derslerinin öğrencilere Yesevilik, Mevlevilik ve Bektaşilik gibi tasavvufi akımlarla ilgili hangi seviyede bilgi verdiği ortaya konulmuştur

Anahtar Kelimeler: Türkçe, edebiyat, ders kitabı, Yesevilik, Bektaşilik, Mevlevilik

* Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Kırıkkale /Türkiye, spilav@kku.edu.tr

** Y. Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Kırıkkale/Türkiye, hsy_ yzc@hotmail.com
DOI:10.12973/hbvd.73.146

THE NOTIONS OF ‘YESEVİ’, BEKTASHİ, AND ‘MEVLEVİ’ PHILOSOPHIES WITHIN THE TURKISH AND LITERATURE TEXTBOOKS

Abstract

Undoubtedly each society and culture does have its unique traits and features that are conveyed through the generations by means of tools such as language. The mother tongue education should not only be structured upon the teaching of proper use of the linguistic units but also a profound understanding of the cultural and moral features of that society should be provided to the learners of that language. This point of view stems from the idea that language itself includes notions shaping the cultural forms of the society throughout the history. Thus, the Turkish language learners, who are natives in this case, should be taught the cultural values immersed within the society where the native Turkish learners keep living. Hence, the notions of Islamic mysticism such as Yesevi, Mevlevi and Bektashi which affected the cultural and moral asset of the Turkish society should be taught. This study was set out to analyse the content of the Turkish language and literature course books implemented into the sixth, seventh, eighth graders Turkish language curriculum in terms of how those notions and philosophies have been reflected through the instructional materials. The current research using the document analysis method includes a profound analysis of the goals, texts, activities, and assessment strategies provided within the Turkish course books of secondary school pupils. Aiming to the elaborate on how clearly those notions were reflected through the course books, the study tried to explain the extent and quality of the instruction of these philosophies.

Key Words: Turkish language, literature, textbook, Yesevi, Bektashi, Mevlevi

Giriş

Birey içinde bulunduğu kültürü bilmek ve anlamak zorundadır. Bu zorunluluk, bireyin bir parçası olduğu toplumun kendine has özelliklerine hâkim olacak şekilde yetiştirilmesini gerektirir. Bu yetiştirme ise eğitim ve öğretim ortamlarında olmalıdır. Birey aileden ve çevreden kısıtlı bir şekilde kültürü hakkında bilgi edinir. Geri kalan bilgiyi ise eğitim ortamlarında öğrenmek zorundadır. Bu ortamlarda toplumun kültürel alt yapısını etkileyen, tesiri geçmişten günümüze kadar devam eden siyasi, sosyal olaylar; dini ve edebi fikirler gibi kültürün derin yapılarını oluşturan unsurların öğretilmesi gerekir.

Her toplumda olduğu gibi Türk toplumunun da düşünce hayatını ve dünyaya bakış açısını değiştiren çeşitli derin yapıları vardır. Bu yapıların en önemlilerden biri tasavvufur. Tasavvuf, Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra bu dini benimsemesinde, çeşitli coğrafyalara yaymasında ve Türk- İslam sentezi oluşturmasında büyük katkısı olan bir kültürel öğedir. Özellikle Yesevilik, Bektaşilik ve Mevlevilik

gibi çeşitli dini tasavvufi akımlar, bu toplumun kültürel özelliklerini besleyen en önemli kaynaklarıdır.

Altıntaş (1986) tasavvufu, “ilahi kaynaklı bir hikmetin bu düşünce sistemine katılmış olanlar tarafından yeni gelenlere onu aktarma geleneğidir. Böylece tasavvuf, hem zaman içinde sürüp gitme, hem de sonsuz kaynağı ile ilişkisi nedeniyle ardı arkası kesilmeden devam eden bir yenilenmedir” diye açıklamıştır. Tasavvuf kültürü Türklerin İslam’ı kabul ettikten sonra ortaya çıkan bir durumdur. Özellikle Ahmet Yesevi’nin öğretileri sonucunda oluşan Yesevilik düşünce sistemi, bu kültürün etkisini arttırmış, farklı coğrafyalara yayılmasını sağlamıştır.

Yesevilik, kendinden önce kurulan tarikatların Acem tesirinde kalıp kaybolması ya da diğer topluluklar arasında benliklerini koruyamamasından dolayı Türkler arasında asırlarca var olan ilk tarikattır (Kazar, 1998). Ahmed Yesevi, ilk Müslüman Türk mutasavvıfı; adını ondan alan Yesevilik de ilk Müslüman Türk tarikatıdır. (Temizkan, 2005). Tezcan’a (1993:2) göre; Yesevilik tarikati, Türk-İslam sentezinin oluşmasını sağlamıştır ve İslam kültürüyle Türk kültürünün birleşmesidir. Türk kültürünü oluşturan gelenekler, görenekler, töreler, inançlar İslam ile gezici dervişler yoluyla bağdaştırılmıştır. Böylece iki farklı inanç sistemi birleştirilerek yeni bir kültür ögesi geliştirilmiştir.

Ahmed Yesevi, Türkistan’ın geniş bozkırlarında yaşayan göçebe halk topluluklarına hem İslam’ı, hem tasavvufu tanıtmaya yollarını iyi kavramış bir mürşit sıfatıyla, sözlerini XII. asrın Türklerinin çok iyi anlayabilecekleri sade bir dille söylemiş; halkın çabuk öğrenip terennüm edebileceği bir vezin ve şekille dile getirerek Orta Asya’da tasavvufi bir halk edebiyatı kurmuştur. Onun halk arasında hızla gelişen Türk tasavvuf edebiyatı üzerinde etkisi bu yüzden geniş ve devamlı olmuştur (Barnarlı, 1983: 279). Orta Asya’da Ahmed Yesevi ile başlayan tekke edebiyatı XIII ve XIV. yüzyıllarda Anadolu’da büyük bir gelişme göstermiş, Yunus Emre ve takipçileri bu edebiyatı günümüze kadar yansıtmıştır (Köprülü, 1966: 185, 247).

Yesevilik tarikati Anadolu’daki tasavvuf kültürünün oluşması ve gelişmesini sağlamıştır. Kurulan birçok tarikat Yesevilikten etkilenmiştir. Ahmed Yesevi’den etkilenen tasavvuf akımları hakkında farklı bilgiler bulunmaktadır. Kazar (1998: 41-42) “Hoca Ahmed Yesevi’ye sülûk bakımından mensup olan tarikatlar başlıca Nakşibendî’ye ve Bektaşî’ye olarak ifade ediliyorsa da Bektaşîliğin Yesevilikle ilgisinin olmadığı açıktır. Bunun haricinde Yesevilikten etkilenen muhtelif tarikat şubeleri de vardır. Nakşibendîliğin Ahmed Yesevi ile alakalı sayılması tarikatin Piri Hoca Bahauddin Nakşibend lakabıyla tanınmış olmasıdır.” diye ifade etmiştir. Yine Fuad Köprülü (2009:112) de “Bektaşîlik ile Yesevilik arasında hiçbir hakiki bağ mevcut değildir” demiştir.

Bazı araştırmalarda Yesevîlik ile Bektaşîlik arasında bir ilişkinin olmadığı söylene de günümüzde yapılan çalışmalar bu iki tasavvufî düşünce sistemi arasındaki bağları ortaya çıkarmıştır. Örneğin Güzel'e (2002) göre Ahmed Yesevî yalnız hikmetler söylemekle kalmaz, aynı zamanda Türkistan'da yetiştirdiği Alp-erenleri Küçük Asya'ya ve Balkanlara göndererek oralarında Türkleşmesini- İslamlaşmasını temin etmektedir. Hacı Bektaş Veli de Ahmet Yesevî'nin altıncı postnişini Lokman Perende'nin bizzat talebesidir. Ahmet Yesevî'nin Orta Asya'da temsil ettiği "toplumun hocası" geleneğini Hacı Bektaş Veli Anadolu'da devam ettirmiştir. Türkistan'da Ahmed Yesevî ile başlayan tasavvuf hareketinin Anadolu'daki güçlü iki temsilcisinden biri Hacı Bektaş Veli'dir. Ahmet Yesevî'nin zikrettiği 40 makamdan 30'u Hacı Bektaş Veli'nin eserlerinde görülmektedir.

Korkmaz (2001) yaptığı çalışmada, Ahmet Yesevî ile Hacı Bektaş Veli arasındaki bütün ilişkileri her türlü kaynağı inceleyerek ortaya koymaya çalıştığını belirtmiştir. Ahmed Yesevî'nin Hacı Bektaş Veli'yi Anadolu istikametine görevlendirdiğini ve Ahmed Yesevî'nin Türkistan'da yaptığı kutsal görevi, Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'da ve Balkanlar'da icra ettiği sonucuna varmıştır.

Tezcan ise (1993: 2) "Yesevîliğin etkisi Anadolu'ya kadar yayılmıştır. Zamanla Türkler arasında Babailik ve Bektaşîlik gibi başka tarikatların kurulmasına yol açmıştır. Ahmet Yesevî aynı zamanda Nakşibendî tarikatının pîrlerinden sayılmıştır" diye söz eder. Temizkan (2005: 687-689) "Yesevîlik, Orta Asya'daki Nakşibendîlik gibi, Anadolu'daki Bektaşîliğin de kaynağıdır. Bazı Bektaşî şairler, Ahmed Yesevî'den "pîr" olarak söz ederler. Bunun sebebi de, Hacı Bektaş Veli'nin, doğrudan doğruya veya Lokman-ı Parende vasıtasıyla Ahmed Yesevî'nin halifelerinden biri olmasıdır" der. Yapılan çalışmalardan görüldüğü üzere Yesevîlik ile Bektaşîlik arasında bir bağ bulunmaktadır. Yesevîliğin ilk Türk- İslam tasavvuf ekolü olmasından dolayı kendinden sonra oluşan diğer akımları etkilemesi normaldir. Yesevîlik bir kaynak niteliğindedir. Geçmişten günümüze oluşan tasavvuf düşünce sistemlerini etkilemesi doğaldır.

Yesevîlik gibi diğer bir önemli akım ise Anadolu'da ve Balkanlar'da etkin olan Hacı Bektaş Veli'nin öğretileri sonucu oluşan Bektaşîliktir. Bektaşîlik, XVI. Yüzyıl başlarında Balım Sultan tarafından Hacı Bektaş Veli'nin adına kurulmuş bir tarikattir. Ama temeli, XI. yüzyılda Hacı Bektaş Veli geleneğinden yetişen Rum Abdallarından Abdal Musa tarafından atılmıştır (Ocak, 1994: 15). Hacı Bektaş Veli, Alevîlik-Bektaşîlik düşüncesinin kaynağıdır. O, süregelen zaman içinde Alevîlik içindeki bütün kutsal sayılan ocakların kendisine bağlandığı, inancın ve yolun piri olarak kabul görmüştür (Uzun, 1986; akt:Turan ve Yıldız, 2010:17).

Hacı Bektaş Veli, bütün insanları sevmeyi, başkalarını ayıplamamayı insan olmanın koşulu olarak kabul eder (Öztürk, 1995: 118). Bütün sözlerinde iyi ahlaklı

ve hoşgörü sahibi olmayı telkin etmiş, bütün dünya insanlarını kaynaştırmayı, aralarında dostluk ve kardeşlik bağları oluşturmayı hedeflemiştir. Kendine düşmanlık besleyenlere bile sevgi ve hoşgörü ile yaklaşmıştır (Aykan, 2000: 229).

Bektaşilik, Anadolu'yu yurt tutmuş Müslüman Türklerin yeni coğrafyadaki sosyal şartlara uyumu, şartları kendisine uygun hâle getirme çabası ile paralel olarak gelişmiş bir tarikattir. Adını müntesiplerinin takipçisi oldukları, ismi Anadolu erenleri ile ilgili pek çok halk anlatısında; hatta bunların merkezinde zikredilen Hacı Bektaş'tan alır. Bektaşiliğin temelleri, Anadolu Türklüğünün yeni yurttaki ilk büyük sınavını vermesi aşamasında atılmıştır (Arıkan, 2012: 234).

Bektaşilik gibi önemli diğer bir tasavvufi düşünce sistemi ise Mevlevilik. Mevlâna'nın öğretileri sayesinde oluşturulmuştur. Mevlevilik, Mevlâna (1207-1273)'nin tasavvufi anlayışını esas alarak oğlu Sultan Veled tarafından kurulmuş bir tarikattir. Büyük Türk sufisi Mevlâna'nın düşünceleri, Osmanlı Devletinin siyasi ve sosyo-kültürel hayatı ile birlikte edebiyatını da etkilemiştir (Gölpınarlı, 1983). Mevlevilik, Osmanlı Devletinde padişahlar ve ileri gelen devlet adamları tarafından destek ve himaye gören önemli tarikatlardan biridir. Osmanlı padişahları arasında bizzat bu tarikata girenler olduğu gibi saray tarafından Mevlevihanelere ve Mevlevi şeyhlerine her türlü yardımda bulunulmuştur (Akgündüz, 2007: 37).

Çağlar boyu Türk dünyasında olduğu kadar bütün İslam âleminde ve hatta insanlık tarihinde yitmez, bitmez yankılar yapan; şiir sözü devrin edebi geleneğince Farsça, özü Türk olan Mevlâna, Türk inanç ve kültür tarihinde kendine has bir yer edinmiştir (Ersoylu, 1985: 414). İnsanları iyiliğe, hoşgörüye, barışa ve sabırlı olmaya çağıran Mevlâna, onlara sunmuş olduğu mutluluk reçeteleri ile sadece yaşadığı çağa değil yüzyıllar sonrasına ve bütün insanlığa seslenmiştir. Mevlâna'nın evrensel hoşgörü mesajı; farklı din, dil ve kültürden olan insanları aynı coğrafyada barış ve sevgiyle kaynaştırmış, bütün herkesi kucaklayan sevgisi yerelden ulusala, ulusaldan evrensele yayılmıştır (Artun, 2007).

Mevlevilik Osmanlı Devleti'ni ve kültürünü etkileyen en önemli tarikatlardan biridir ve çeşitli illerde açılan Mevlevihaneler sayesinde toplumun büyük bir kesimine ulaşmayı başarmıştır. Mevlâna'nın hoş görüşü bu düşünce sisteminin temellerini oluşturmaktadır. Var olan bu hoşgörü, toplumun farklı kesimlerince bu akımın benimsenmesini sağlamıştır. .

Tarikatlar sadece kendi başlarına değildir. Diğer tarikatlarla da aralarında bağlar bulunmaktadır. İslam'ı öğretmek, dini yaşamak ve yaşatmak isteyen bu tarikatlar birbirleriyle geçmişten günümüze iletişim ve etkileşim halinde olmuşlardır. Mevlevilik ile Bektaşilik arasındaki ilişkiler, daha Mevlâna ile Hacı Bektaş Veli'nin sağlığında başlar. Bektaşiliğin bir tarikat olarak XV-XVI. yüzyıllarda kurulmasından sonra Mevlevilik Bektaşilikten etkilenir. Zamanla Bektaşilik ile Mevlevilik arasındaki bağ

güçlenir. Bir kısım Mevleviler, Bektaşilikle kaynaşır ve bu durum Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar sürer (Gölpınarlı, 1983).

1. Ders Kitaplarında Yesevilik, Bektaşilik ve Mevleviliğin Önemi

Birey, yaşadığı toplumun dilini öğrenirken o toplumun çeşitli kültürel unsurlarını da öğrenmektedir. Dil öğretimi sadece ses ve dil bilgisi yapılarından oluşmaz, aynı zamanda kültür aktarımını da gerektirir. Bu bağlamdan hareketle ortaokul Türkçe ve lise edebiyat ders kitapları sadece dil ve edebiyat öğelerini öğretmekle kalmamalı aynı zamanda bu öğelerin içinde barınan kültürel unsurları da öğretmelidir. Bu öğretim bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde olmakla beraber zamanla eğitim sisteminin içinden geçen bireylerin diline ve yaşantısına etki etmektedir. Çünkü birey ancak daha önce gördüğü, öğrendiği kültürel unsurları kullanabilmektedir.

Türk kültürünün önemli bir parçası olan tasavvuf, eğitim öğretim basamağı olarak liseyi bitiren her öğrencinin öğrenmesi gereken bir unsurdur. Özellikle Yesevilik, Bektaşilik Mevlevilik gibi toplumun geçmişinde büyük izler bırakan ve bugün de bırakmaya devam eden bu tasavvuf düşünce sistemleri bireylerin ahlaki, kişisel ve toplumsal eğitimlerinde önemli rol oynamaktadır. Özellikle değerlerin öğretilmesinde bu düşünce sistemlerinden yararlanmak gerekmektedir. Bu hususta Okur (2012: 206) "Değerlerimizin öğretimi rastlantıya bırakılmamalıdır. Eğitim kurumlarımızda sistemli bir şekilde yapılmalıdır. Bu sebeple de ilköğretimden başlayarak ortaöğretimde yoğun bir şekilde; Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Pîr Sultan Abdal, Mevlâna gibi değerlerimize müfredatlarda ve kitaplarda yer verilmelidir." demiştir. Kolaç (2014) ise Türkçe dersi öğretim programlarını (1-5; 6-8), "değerler ve hoşgörü" açısından incelemiş ve gerek değerlere gerekse hoşgörü kavramına istenilen düzeyde yer verilmediğini, bu değerlerin Mevlâna, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre gibi önemli tasavvuf karakterlerden yararlanılarak öğretilmesi gerektiğini saptamıştır.

Yapılan çalışmalar, üniversite düzeyindeki öğrencilerin dahi tasavvufla ilgili düşünce akımlarını yeterince bilmediklerini ortaya koymuştur. Çifçi'nin (2011) Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik ile ilgili üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği bir çalışma, Türkçe ve Edebiyat bölümünde okuyan ve gelecekte bu unsurları öğretmekle yükümlü olan bireylerin bile bu konudaki yetersizliklerini ve bilgi eksiklerini ortaya çıkarmıştır. Bu durum, öğrencilerin üniversiteye gelene kadar eğitim aldıkları ilkökul, ortaokul ve lisede anılan düşünce biçimleri ve kültürel yapılarla ilgili gerek ders kitapları gerekse öğrenme yaşantıları yoluyla yeterli bilgi almadıklarını açıkça ortaya koymaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışmada “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizi” (Yıldırım ve Şimşek 2008: 187) olarak tanımlanan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda MEB Türkçe 5, 6, 7 ve 8. sınıf ile MEB Türk edebiyatı 9, 10, 11 ve 12. sınıf ders kitapları, programlar ve çalışma kitapları bu yöntemle incelenmiştir.

2.1. Amaç

Çalışmanın amacı Türkçe ve edebiyat ders kitaplarında yer alan Yesevilik, Bektaşilik ve Mevlevilik ile ilgili bilgilerin tespit edilmesidir. Bu bağlamda ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe programı, ders kitapları ve çalışma kitapları ile lise 9, 10, 11 ve 12. sınıf Türk edebiyatı programı, ders kitapları ve çalışma kitapları incelenmiştir. Metinlerde, kazanımlarda ve etkinliklerde yer alan Yesevilik, Bektaşilik ve Mevlevilik ile ilgili bilgiler saptanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada sadece Yesevilik, Mevlevilik ve Bektaşilik unsurları değil bu tasavvuf düşünce sistemlerinin kurucuları olan Ahmet Yesevi, Mevlâna ve Hacı Bektaş Veli ile ilgili bilgilerin de ortaya konulması hedeflenmiştir.

2.2. Sınırlılıklar

Araştırma MEB Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe programı, ders kitapları ve çalışma kitapları ile 9, 10, 11 ve 12. sınıf Türk edebiyatı programı, ders kitapları ve çalışma kitapları ile sınırlıdır.

3. Bulgular ve Yorum

5. Sınıf

5. sınıf Türkçe öğretim ders kitabında “Değerlerimiz” adlı 4. temada Hacı Bektaş Veli’yi anlatan bir metin bulunmaktadır. Bu metinde Ahmet Yesevi ve Mevlâna ile ilgili bilgilere de rastlanmaktadır. (s 66, 67, 68, 69).

1200’lü yıllar... O zamanlar Horasan denilen yer bir Türk yurduydu. Horasan’ın Nişabur kentinde Bektaş dünyaya gelmişti.

Bektaş büyüyüp okul çağına gelmişti. O dönemde Türkistan’da çok bilgili bir öğretmen vardı. Bektaş’ı onun okuluna gönderdiler. Öğretmeni ona okutulan derslerin yanı sıra birkaç yabancı dil de öğretti. Böylece Bektaş başka dillerde yazılan eserleri de okuma fırsatı buldu.

Aradan yıllar geçmiş, Bektaş hem büyümüş hem de eğitiminin sonuna gelmişti.

Bir gün Lokman Perende, Bektaş’a:

“Ey oğul! Benim öğretmenimin adı Ahmet Yesevi’ydi. Dili ve dini olmayan millet yaşayamaz derdi. Bu yüzden benim gibi binlerce insan yetiştirip Anadolu’ya gön-

derdi. Onları eğitmemizi istedi. Ya Bektaş! Bizden nasibin bu kadarmış. Bundan sonra senin yerin sevgi ve hoşgörünün yuvası, Hoca Ahmet Yesevi'nin okuludur." dedi.

Böylece Bektaş, hocası Lokman Perende'nin tavsiyesi ile Hoca Ahmet Yesevi'nin okuluna vardı.

Bir süre okulda eğitim alan Bektaş, bilgisi ve görgüsü ile hocasının dikkatini çekti. Bundan sonra Hoca Ahmet Yesevi, Bektaş'ın eğitimine daha da özen gösterdi

Birkaç yıl sonra Hoca Ahmet Yesevi, eğitimini tamamlayan Bektaş'a: "Oğul, biz sana öğretebileceklerimizi öğrettik. Artık biz yaşlandık. Bundan sonra toplumu aydınlatmak görevi senindir. Var git Anadolu'da birliğin ve dirliğin meşalesini yak." dedi

....

4. ünitadaki Değerlerimiz adlı temada öğretmen kılavuz kitabında Hacı Bektaş Veli metninin ön hazırlık kısmında (s 112) "Öğrencilerinizden Hacı Bektaş Veli'nin kartpostal veya resimlerini getirmelerini isteyiniz. Ayrıca her yıl Ağustos ayı içinde düzenlenen Hacı Bektaş Veli şenlikleri hakkında gazete haberleri ve resimler getirmelerini söyleyiniz. Sema ve semah gösterisi resimlerini getirmelerini isteyiniz. Öğrencilerinizden Hacı Bektaş Veli ve Mevlâna'ya ait sözler getirmelerini isteyiniz." ifadeleri bulunmaktadır. Öğretmen hazırlığı bölümünde ise "Semah gösterisini konu alan CD ve Pir Sultan Abdal türkülerinin kaset veya CD'lerinden getiriniz. Ayrıca Konya'da düzenlenen Mevlâna Haftası ile ilgili gazete haberi, sema müzikleri CD'si getiriniz. Hacı Bektaş Veli ile Mevlâna'nın sözlerinden getiriniz" cümleleri vardır.

Aynı bölümde zihinsel hazırlık kısmında ön bilgileri harekete geçirme bölümünde; "Aşağıdaki soruları öğrencilerinize sorunuz.

- Daha önce Hacı Bektaş adını duydunuz mu?
- Hacı Bektaş ile ilgili neler biliyorsunuz?
- Semah gösterisi izlediniz mi? izlediyseniz neler hissettiğinizi anlatınız.
- Pir Sultan Abdal'a ait türkülerini dinlediniz mi? Dinlediyseniz neler hissettiğinizi anlatınız" ifadeleri bulunmaktadır. (s 112)

Aynı parçanın metin inceleme bölümünde öğretmenin şu soruları öğrencilere sorması istenir. Aşağıdaki soruları öğrencilerinize sorunuz (O. 2.3).

- Bektaş nerede doğmuştur?
- İlk eğitimini kimden almıştır?
- Bektaş'ın ilk öğretmeni ona neler öğretmiştir?

- İlk hocası yıllar sonra onu nereye göndermiştir? Neden?
- Hocasının onu gönderdiği kişi kimdir? Bu kişinin özelliği nedir?
- Bektaş, Ahmed Yesevi'nin dikkatini nasıl çekmiştir?
- Bektaş, Anadolu'ya neden gelmiştir? (s 113, 114)

...

Öğretmen kılavuz kitabında aynı metnin zihinde yapılandırma bölümünün araştırma kısmında "Öğrencilerinizden Hacı Bektaş Veli ile Mevlâna'nın sözlerini araştırmalarını, araştırmalarını resim ve kartpostallarla desteklemelerini isteyiniz. Ayrıca Mevlâna'nın Mesnevisi'nden bir hikâye bulmalarını ve okumalarını söyleyiniz. Bu hikâyeyi arkadaşlarıyla paylaşmalarını isteyiniz. Araştırma sonunda Hacı Bektaş Veli ile Mevlâna'nın sözlerini anlam yönünden karşılaştırmalarını isteyiniz."(s 115) ifadesi vardır.

Aynı metnin kendini ifade etme bölümünde öğretmenin öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirmesi için çeşitli sorular sorması ve etkinlikler yaptırması istenmektedir.

Semah veya sema gösterisi izlediniz mi? izlediyseniz gözlemlerinizi anlatınız.

- Hacı Bektaş'ın insanlara öğütler vermesinin nedeni nedir?
- Hoşgörünün, insan hayatında önemli olmasının nedenleri nelerdir?
- Birlik olmanın toplum hayatı için önemi nedir?
- Birlik ve beraberlikle ilgili bir anınızı anlatınız.
- Hoşgörü konulu bir hikâye yazınız.
- Hacı Bektaş Veli şiirlerinden oluşan bir şiir dinletisi düzenleyiniz (s 115). Metnin görsel sunu kısmında (s 116) "Öğrencilerinizden Hacı Bektaş Veli'nin günümüz Türkçesine uyarlanan şiirlerini okumalarını isteyiniz", ölçme değerlendirme bölümünde ise (s 117) "Hacı Bektaş Veli'nin amacı nedir? Ne yapmaya çalışıyor? Hacı Bektaş dergâhında kimleri yetiştiriyor? Osmanlı Beyliği Yeniçeri Ocağı'nı nasıl kurmuştur? Hacı Bektaş Anadolu'da neyi gerçekleştirmiştir?" ifadeleri yer almaktadır.

Öğrenci çalışma kitabında ise ders kitabında yer alan Hacı Bektaş Veli ile ilgili metinden hareketle 8 tane etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinlikler sadece Hacı Bektaş Veli'yle ilgili değildir, Ahmet Yesevi ve Mevlâna'yı da içeren sorular bulunmaktadır.

2. etkinlik: aşağıdaki cümleleri sebep-sonuç ilişkisi kurarak örnekteki gibi eşleştiriniz (s 93).

"Ahmet Yesevi, dili ve dini olmayan millet yaşayamaz diye düşünüyordu. Bektaş Veli, Anadolu'yu yoksulluk, güvensizlik ve ümitsizlik içinde gördü. Bektaşi eğitimi tamamladı... Ahmet Yesevi Hoca ona toplumu aydınlatma görevini verdi. Sulucakarahöyük'te dinlenmek için konakladı. Bu yüzden insanlar yetiştirerek Anadolu'ya gönderdi."

3. etkinlikte metinle ilgili sorular sorulmuştur (s 93). 4. etkinlikte ise Hacı Bektaş Veli'nin sözleri verilmiştir ve ne anlatmak istediğinin açıklanması istenmiştir (s 94). "Sıkıntılı günler birlik ve beraberlikle aşılabılır. El ele verince güzel günler çabuk gelir", "İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır." 5. etkinlikte metinden alınan paragrafla ilgili sorular sorulmuştur. (s94) 6. etkinlikte ise Hacı Bektaş Veli ile Mevlâna'nın hoşgörü ve birlik ile ilgili sözlerinin bulunarak yazılması ve ortak yönlerinin belirtilmesi istenmiştir. (s 95)

Ayrıca Mevlâna ile ilgili olarak öğretmen kılavuz kitabında Hacı Bektaş Veli metninin zihinde yapılandırma kısmının günlük hayatla ilişkilendirme bölümünde: (s114) "Öğrencilerinize aşağıdaki soruları sorunuz:

- Mevlâna haftasında ne tür etkinlikler yapılıyor?
- Bu etkinliklere Kanada gibi uzak ülkelerden insanların katılma sebebi sizce ne olabilir?" ifadeleri yer almaktadır.

5. sınıf öğretmen kılavuz, öğrenci çalışma ve ders kitaplarında Ahmet Yesevi, Yesevilik; Hacı Bektaş Veli, Bektaşilik ve Mevlâna, Mevlevilik ile ilgili başka bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece bir ünitenin bir metninde bu isim ve tasavvuf düşünce sistemleri yer almaktadır.

6. Sınıf:

6. sınıf Türkçe öğretmen kılavuz kitabında 3. sıradaki "Sevgi" temasında bulunan *Anadolu* adlı metnin derse hazırlık kısmında "Yunus Emre'nin *Divan'ından, Mevlâna'nın Mesnevi'sinden örnekler getiriniz*".(s 145) maddesi yer almaktadır. Ayrıca aynı sayfanın metne hazırlık bölümünde bulunan "Memleketim" adlı şiirin;

...

Mecnun'a, Leyla'sına, erişilmez sırrına;

Sen dost ararsan koş Mevlâna'ya.

Yeniden doğdum dersin derya olur gidersen,

Bir başkadır benim memleketim.(s 145)

...

Kıtasında Mevlâna'dan bahsedilmiştir. Ders kitabındaki Anadolu metninde ise Mevlâna'ya bir paragrafta bir cümlelik yer ayrılmıştır. “Konya’da Mevlâna inanmı-
şa sevgi olur, dostluk olur. Bir masal şehridir İstanbul. Fatih Sultan Mehmet Han’ın kutlu
rüyası ile bizim olur bin dört yüz elli üç yılından beri.” (s 53)

Çalışma kitabında ise 2. etkinlikte metnin bağlamı çerçevesinde aşağıdaki keli-
meleri örnekteki gibi üçerli gruplar hâlinde eşleştiriniz. (Mevlâna-Konya-Sevgi) şeklinde
yer almaktadır.

“Duygular” adını taşıyan 4. temada Mevlâna'nın kitabı önerilmiştir: *Bu tema-
da önerilen kitaplar: “Mevlâna'nın Mesnevi'sinden Seçme Hikâyeler”dir.*

6. sınıf Türkçe ders kitaplarında ise Ahmed Yesevi ve Yesevilik ile Hacı Bektaş
Veli ve Bektaşilik ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Ayrıca 6, 7 ve 8. sınıf MEB Türkçe öğretimi programında ise Mevlâna'yla il-
gili şunlar vardır: *Öğrencileri kitap okumaya yönlendirmek amacıyla aşağıdaki kitaplar
önerilir.*

1. Dede Korkut Hikâyeleri
2. Keloğlan Masalları
3. Nasrettin Hoca Fıkraları
4. Mevlâna'dan Hikâyeler
5. Âşık Veysel'den Şiirler

7. Sınıf

Öğretmen Kılavuz kitabında 1. üniteadaki “İletişim” adlı temanın metne
hazırlık kısmında Mevlâna'nın bir metni bulunmaktadır.

Bir Sağırın Hasta Ziyareti

“Sağır bir adam genç bir komşusunun çok hasta olduğunu öğrenir. Adamcağız,
“Bu sağır kulakla onu nasıl duyarım? Ayrıca hastalar daha da zayıf sesle konuşur;
ama komşu hastaysa ziyarete gitmek de gerekir. Gerçi konuşurken dudağından ne
dediğini de anlamaya çalışırım” diye düşünür. Kafasında aralarında geçebilecek
konuşmaları tahmin ve kıyas yoluyla şöyle kurgular:

- Komşun nasılsın?
- İyiyim.
- Şükürler olsun. İlaç olarak ne içtin?
- Şerbet (veya mercimek çorbası) içtim.

— *Yiyip içtiğin sıhhat ve afiyet olsun. Hangi hekime tedavi oluyorsun.*

— *Filancaya*

— *İyi, onun ayağı uğurludur, mademki o geliyor, senin işlerin yolunda gidecektir. Biz onun ayağının uğurunu tecrübe ettik; her nereye giderse murat gerçekleşir. Adam bu cevapların doğruluğuna inanarak hastayı ziyarete gitti. Aralarında şöyle bir konuşma geçti:*

— *Nasılsın?*

— *Ölüm hâlindeyim.*

— *Elhamdülillah!*

— *Ne yedin?*

— *Zehir.*

— *Afiyet olsun.*

— *Tedavi için hangi hekim geliyor?*

— *Azrail.*

— *Onun ayağı çok uğurludur, ondan memnun olursun. Adam hasta ziyareti yapmanın mutluluğu içinde evine döndü. Hasta genç ise adamın kendisinin can düşmanı olduğunu düşünüp ona gerekli cevabı verememenin kızgınlığı içinde kıvrandı. Hastaydı, daha da hasta oldu.”*

Ayrıca bu metinle ilgili ise “Öğrencilerinizi metin hakkında konuşturunuz. Günlük hayatta da çeşitli iletişim sorunlarıyla karşılaştığımızı belirtiniz” ifadesi öğretmen kılavuz kitabında yer almaktadır (s 54-55).

Aynı metnin konuşma bölümünde ise • “Ağızdan çıkan söz, yaydan çıkan ok gibidir, gittiği yerden geri dönmez. (Mevlâna)” sözleriyle ilgili şu etkinlik yaptırılmaktadır. Öğrencilerinize kulaktan kulağa oyununu oynatınız. Sınıfı gruplara ayırınız. Her bir grubun öğrencisinin yan yana oturmasını sağlayınız. Oyunu oynatırken kullanacağınız sözler aşağıda verilmiştir. Bu sözlerden her birini ayrı kâğıtlara yazınız. Birinci sıradaki öğrencinize hazırladığınız kâğıtlardan birini seçmesini ve kâğıtta yazan cümleyi yanındaki arkadaşının kulağına fısıltıyla söyleyerek oyuna başlamasını söyleyiniz. Arkadaşının söylediği cümleyi dinleyen öğrencinin, duyduğunu yanındakine aynı şekilde aktarması gerektiğini belirtiniz...

2. bölümde bulunan "Atatürk" temasında Milli Kültür metninin çalışma kitabının 7. etkinliğinde “Aşağıda yay ayraçının kullanıldığı yerlerin altını renkli kalemle çiziniz. • Mevlâna Celaleddin Rumî (1207?-1273) gönül mimarlarımızdandı.” şeklinde bahsedilmiştir (s60).

3. tema olan “Kavramlar ve Çağrışımlar”ın “Bakardım Güneş Avuçlarında” metninin yazma etkinlikleri kısmında öğretmen kılavuz kitabında; 3. *Mevlâna ile Yunus Emre, iki büyük şairimizdir. İkisi de çağları aşmış gelmiştir. Biri resmi okullarda aydınların desteğiyle, diğeri kendiliğinden. Halkın arasından güldür güldür akan bir ırmak gibi.* Sözü yazılarak öğrencilere soru sorulmuş ve cevaplanması istenmiştir.

“Kavramlar ve Çağrışımlar” temasında ayrıca tema değerlendirme soruları kısmında Mevlâna’nın bir metni verilmiş ve bununla ilgili sorulara cevaplar istenmiştir.

Bir gün bir adam kuyumcuya gitti. Altın tartmak için kuyumcunun terazisini istedi. Kuyumcu,

“Yürü git, bende elek yok.” dedi.

“Ben terazi istiyorum, alay etme!” dedi adam.

“Dükânda süpürge yok.” dedi kuyumcu bu sefer.

“Sen sağır mısın be adam, terazi istiyorum.”

“Sağır değilim.” dedi kuyumcu. “Ama sen yaşlı adamsın. Elin titriyor. Altını tartarken yere döküceksin, sonra da benden süpürge isteyeceksin. Dökülen altın tozlarını toz toprak ile birlikte süpüreceksin, sonra onları ayıklamak için gelip benden elek isteyeceksin. Ben işin sonunu gördüm.”

Mevlâna

4. tema olan “Millî Kültür”de “Miras Keçe” adlı metnin çalışma kitabında yer alan 11. etkinliğinde (s 167); “Aşağıdaki cümlelerde zaman anlamı taşıyan kelime ve kelime gruplarını belirleyerek kutucuğa yazınız. “bulunan” e. Mevlâna Müzesini birazdan gezeceğiz” ifadesi vardır.

Adı geçen aynı temada Mehmet Akif Ersoy metninin ders hazırlık kısmında öğretmen kılavuz kitabında (s 182) “Araştırma: Öğrencilerinizi gruplara ayırınız Her bir gruptan dünyaca tanınmış Türklerin hayatlarını (Kaşgarlı Mahmut, Yunus Emre, Mevlâna, Ali Kuşçu, Mimar Sinan, Kanuni Sultan Süleyman, Evliya Çelebi, Cahit Arf, Gazi Yaşargil, Oktay Sinanoğlu, Hidayet Türkoğlu vb.) araştırmalarını isteyiniz. Araştırmalarını “Konuşma” bölümünde sunacaklarını ve sunumlarını görsel/işitsel materyallerle desteklemelerini söyleyiniz. Ayrıca gruplardan, hazırladıkları konuşmaları sunacak bir grup temsilcisi seçmelerini isteyiniz.” şeklinde ifade bulunmaktadır. Ayrıca aynı metnin çalışma kitabının 10. etkinliğinde “Aşağıda yer alan cümlelerde anlam kaymasına uğrayanları işaretleyiniz. Anlam kaymasının sebeplerini noktalı yerlere yazınız. 10. Mevlâna’nın babası Bahaeddin Veled Belh’ten Konya’ya göç eder.” ifadesi yer alır.

5. sıradaki “Doğa ve Evren” temasının değerlendirme sorularında ise Mevlâna şöyle geçmektedir: “Aşağıdaki paragrafta yay ayrıçla gösterilen yerlerde uygun noktalama işaretlerini kullanınız.

Selma Konya( )daki Selçuk Üniversitesi( )ni kazanmıştı) Hafta sonlarını Ankara( )da yaşayan ailesinin yanında geçirmek istiyordu( ) Gazetede okuduğu bir haberde Ankara( )Konya arası hızlı tren seferlerinin 24( )08( )2011 tarihinde başlayacağını ve iki şehir arası yolculuk süresinin üç saatten bir buçuk saate düştüğünü( ) Bu duruma çok sevinen Selma 2011( )2012 öğretim yılı kaydını yaptırmak için internetten iki kişilik bilet satın aldı( ) Annesi de kızıyla birlikte Konya ( )ya gidip Mevlâna( )yı ziyaret edecekti( ) (Ö.K.K., s240)

7. sınıf Türkçe ders, çalışma ve öğretmen kılavuz kitaplarında ise Ahmed Yesevi ve Yesevilik ile Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

8. Sınıf

Mevlâna’yla ilgili şunlar bulunmaktadır:

3. tema olan Millî Kültür temasının öğretmen kılavuz kitabında temaya hazırlık kısmında şunlar yer almaktadır (Öğrencilerinizin bu tema boyunca aşağıda önerilen kitaplardan en az ikisini okumalarını ve sınıf arkadaşları paylaşımlarını sağlayınız):

Bu temada önerilen kitaplar;

- *Uluç Reis (Halikarnas Balıkçısı- Cevat Şakir KABAĞAÇLI)*
- *Koçyiğit Köroğlu (Ahmet Kutsi TECER)*
- *Mevlâna’nın Mesnevi’sinden Seçme Hikâyeler*
- *Barbaros Hayrettin Geliyor (Feridun Fazıl TÜLBENTÇİ)*
- *Türkülerden Seçmeler*

Millî Kültür temasının Gönül Mimarlarımız metninde bulunan öğrenci çalışma kitabının 4. etkinliğinde şunlar vardır: “Kutudaki bilgilerden yararlanarak Mevlâna’nın biyografisini tamamlayınız”(s 82). Etkinlikte ise Mevlâna ile ilgili şu bilgiler mevcuttur:

“Büyük Türk-İslam düşünürü Mevlâna 1207 yılında bugün Afganistan sınırları içerisinde yer alan Horasan’ın Belh kentinde doğdu. Mevlâna’nın babası Bahaeddin Veled Efendi, Belh şehrinin ileri gelenlerinden olup halkın büyük sevgi ve saygı gösterdiği ünlü bir bilginidir. Annesi ise Harzem Türklerinden Mümine Hatun’dur. Mevlâna küçük yaşlarda iken Moğol saldırıları yüzünden ailesi ile Belh şehrinde göç etti. 1222 yılında Karaman’a gelen Bahattin Veled ve ailesi burada 7 yıl kaldı. Bu yıllarda Anadolu’nun büyük bir kısmı Selçuklu Devleti’nin egemenliği altında

idi. Konya ise bu devletin başkenti idi..." Öğretmen kılavuz kitabında ise bu etkinlik ile ilgili olarak Öğrencilerinize Mevlâna biyografisi oluşturma ile ilgili etkinliği yaptırınız (4.etkinlik) (3.3). şeklinde ifadeler vardır (s158).

İncelenen metnin 5. etkinliğinde ise; "Aşağıdaki metni yandaki ifadelerden en etkileyici olanı ile işaretleyerek tamamlayınız." ifadesi altında yer alan Bizden Dünyaya metninde "...Bakınız, İbn-i Sina'ya, Yunus Emre'ye, Mevlâna'ya, Hacı Bektaş Veli'ye, Mimar Sinan'a vb. Evet, bakın bunlara siz de göreceksiniz gerçekleri. İnceleyin bunların hayatını anlayacaksınız o zaman ne demek istediğimi." ifadesi yer almaktadır. Bu kısımda hem Mevlâna'ya hem de Hacı Bektaş Veli'ye değinilmiştir (Ö.Ç.K., s83).

Ders kitabında, Milli Kültür temasının Nevruz ve Birlik metninde Mevlâna'yla ilgili bir paragrafta şunlar vardır: "Nevruz'u her yıl Türk illeriyle kutlamakla Ahmet Yesevilerin dünyası, Yunusların dünyasıyla el ele verecek, oradan Mevlâna'ya, oradan Emir Sultanları, Eyyüb Sultanları, Gül Babaları kucaklayacaktır. Bu bir bakıma kültür mirasımızı da yaşatma ve yarınlara aktarma çabasıdır" (Ö.D.K., s46).

Hacı Bektaş Veli ile ilgi ise:

Milli Kültür temasının Nevruz ve Birlik metninde öğretmen kılavuz kitabında Nevruz Güzellemesi adlı şiirde şu dörtlükte yer almaktadır (s 173):

"Karacaoğlan, Emrah, hem Bektaş Veli,
Yunus'un dostluğa çağırın dili,
Kazak, Özbek, Tatar, bütün Türk eli,
Ergenekon'daki közümüz Nevruz."

"Milli Kültür" temasının "Gönül Mimarlarımız" metninin 5. etkinliğinde ise; "Aşağıdaki metni yandaki ifadelerden en etkileyici olanı ile işaretleyerek tamamlayınız." ifadesi altında yer alan "Bizden Dünyaya" metninde "Bakınız, İbn-i Sina'ya, Yunus Emre'ye, Mevlâna'ya, Hacı Bektaş Veli'ye, Mimar Sinan'a vb. Evet, bakın bunlara siz de göreceksiniz gerçekleri. İnceleyin bunların hayatını anlayacaksınız o zaman ne demek istediğimi." cümleleri yer almaktadır (Ö.Ç.K., s83).

4. tema olan "Toplum Hayatı'ndaki" "Ergenekon Destanı" metninde öğretmen kılavuz kitabındaki metne hazırlık kısmında Hacı Bektaş Veli'nin "Gelin bir olalım, diri olalım, birleşmeliyiz ki iri olalım." sözü yer almaktadır. "Ayrıca Öğrencilerinize bu sözlerin ne anlama geldiğini sorunuz. Bu sözler üzerinde onları konuşturunuz." ifadesi kitabı bu sözün açıklanması için konulmuştur (s 187).

Ahmet Yesevi'yle ilgili ise:

3. tema olan "Milli Kültür" temasının "Nevruz ve Birlik" metninde Ahmet Yesevi'yle ilgili bir paragrafta şunlar vardır: Nevruz'u her yıl Türk illeriyle kutlamak-

la Ahmet Yesevilerin dünyası, Yunusların dünyasıyla el ele verecek, oradan Mevlâna'yı, oradan Emir Sultanları, Eyyüb Sultanları, Gül Babaları kucaklayacaktır. Bu bir bakıma kültür mirasımızı da yaşatma ve yarınlara aktarma çabasıdır (Ö.D.K., s 46).

9. Sınıf

Türk edebiyatı ders kitabında (s 47) aruz ölçüsü buldurmak için şu satırlar vardır:

“Ney virür bir râh-ı pür-hûndan haber

( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( )

Aşk-ı Mecnûn kıssasın takrîrider

( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( )

Mevlâna Celâleddin-i Rûm

Kitapta Itrî'nin hayatını anlatan metinde ise birçok Mevlevî tanımı ve Mevlâna ile ilgili bilgi bulunmaktadır (s 164, 165, 166).

Buhûrîzade Mustafa Itrî Efendi'nin doğum tarihi bilinmiyor. Rauf Yekta Bey 1640'a doğru doğduğunu tahmin ediyor. Sözlü Mevlevî rivayetlerinde “70 yaşını geçtiği” halde öldüğü söylentisini esas alıyor

...

Itrî, mensup olduğu Yenikapı Mevlevihanesi “haricine” yani bahçesine, bahçedeki Mevlevî kabristanına gömülmüştür

...

Onun için Itrî'yi dini eserler ve din dışı eserler bestekârı olarak ayrı ayrı gözden geçirmek icap eder. Dini eserlerini de cami musikisi ve Mevlevî musikisi (veya tasavvuf musikisinin Mevlevî musikisi bölümü) olarak ayırmak faydalı olur.

...

Itrî'nin Rast Naat'i, üç asırdan bu yana, her Mevlevî ayininin başında mutlaka okunur. Güftesi Farsça, gazel şeklinde kısa bir naat'tir. Güfte, Mevlâna Celâleddin Rumi'nindir.

...

Kitapta Hacı Bektaş Veli' ile ilgili ise Yahya Kemal'in “Ok” şiirinde şu dizeler yer alır:

Yavuz Sultan Selim Hân'ın önünde
Ok atan ihtiyar Bektaş Subaşı,
Bu yüksek tepeye dikti bu taş,
O Gaazi Hünkâr'ın mutlu gününde.

...

En son Bektaş Ağa, çöktü diz üstü.
Titrek elleriyle gererken yayı,
Her yandan bir merak sardı alayı,
Ok uçtu, hedefin kalbine düştü.

9. sınıf ders kitaplarında Ahmet Yesevi ve Yesevilik ile ilgili bir bilgi yoktur.

10. Sınıf

Kitapta Mevlâna'yla ilgili ilk bilgi şu soruyla verilmiştir (s 82):

5. Aşağıdakilerden hangisi XIII- XIV. yüzyıl mutasavvıflarından birisi değildir?

- A) Âşık Paşa   B) Yunus Emre   C) Süleyman Çelebi
D) Hacı Bektaş Veli   E) Mevlâna

İkinci bilgi ise yine soruyla verilmiştir (s 83):

8. Aşağıdakilerden hangisi Yunus Emre ile Mevlâna'nın ortak özelliklerinden birisi değildir?

- A) 13. yüzyılda yaşamış olmaları
B) Genellikle dinî - tasavvufî konuları işlemeleri
C) İçinde yaşadıkları toplumu derinden etkilemeleri
D) Engin bir hoşgörüye sahip olmaları
E) Eserlerini sadece Türkçe ile yazmaları

Kitapta Mevleviliğin yer aldığı soru ise şudur (s 171):

5. Aşağıdaki cümlelerin karşısına bilgiler doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

- Methiyelerde genellikle Mevlevilikle ilgili hakikatler işlenir. ( )
- Methiyeler lirik bir şekilde söylenir. ( )
- Nütuklar din dışı konuların işlendiği şiirleridir. ( )

- Methiye ve nutuk anonim halk şiiri ürünüdür. ( )

Diğer bir soru ise (s217):

11. Aşağıdaki cümlelerin sonuna yargılar doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

- Mevlâna, Klasik Türk Edebiyatı şairidir. ( )
- Her beyitin anlam bakımından birbirini bütünlemesiyle oluşan gazellere yek-ahenk gazel denir. ( )
- Aşağıdaki beyit kasidenin matla bölümüne aittir. ( )

Hacı Bektaş Veli ile ilgili ise şunlar vardır (s 82):

5. Aşağıdakilerden hangisi XIII- XIV. yüzyıl mutasavvıflarından birisi değildir?

- A) Âşık Paşa   B) Yunus Emre   C) Süleyman Çelebi
D) Hacı Bektaş Veli   E) Mevlâna

Hacı Bektaş Veli'nin “Makalat” adlı eserinden bir bölüme yer verilmiştir (s 113- 114):

Hak Teâlâ, İblis' e sordu:

— Niçin Âdem'e secde etmedin? O zaman İblis şöyle cevap verdi:

— Beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın.

Yani “Sen beni ateşten, onu topraktan yarattın. Bu yüzden benim terkibim ulvi, toprak ise süflüdür. Ben yaratılışta ondan yüceyim, bu yüzden Âdem'e secde etmedim.” dedi.

Kendine güvendi ve gururlandı. Hak Teâlâ da onu dergâhından kovdu. Önceleri Allah'a yakın iken adı Haris'ti sonra mahrum, şaşkın ve melun oldu. Adı da Şeytan ve İblis oldu.

...

Kitapta metinden sonra parçayla ilgili sorular sorulmuştur. (s 115) Ayrıca Makalat, Manikû't - Tayr ile karşılaştırılarak hangi geleneğe bağlı olarak yazıldığı sorulmuştur (s 116). Okuma parçaları ve soruları bittikten sonra değerlendirme kısmında *Hacı Bektaş Veli ve Nasrettin Hoca'yla ilgili neler biliyordum? Neler öğrendim? Neleri kavrayamadım?*(s 120) gibi sorularda sorulmuştur.

Ahmet Yesevi'ye dair en çok bilgiye bu sınıf düzeyinde rastlanmaktadır. Bunları şu şekilde gösterebiliriz:

“Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun hazırladığı “Asya’nın Kandilleri” adlı belgesel serisinden Yusuf Has Hâcîp, Ahmet Yesevi ve Kaşgarlı Mahmut’u konu alan bölümlerin DVD’sini temin ediniz. Bu DVD’lere TRT marketten ulaşabilirsiniz (www.trt.net.tr.) (s 48).

13. Türk edebiyatının bilinen ilk yazarı aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?(s 50)

- A) Ahmet Yesevi   B) Yunus Emre   C) Kaşgarlı Mahmut
D) Bilge Kağan   E) Yollug Tigin

2. İlk İslâmî Dönem Edebiyat Ürünleri bölümünün 5. etkinliğinde “Asya’nın Kandilleri” adlı belgesel serisinden Ahmet Yesevi’yi anlatan bölümü sınıfta izleyiniz.”denmiştir. Ahmet Yesevi’ye ait bir şiirin hem o dönemdeki şekli, hem de günümüz Türkçesine aktarılmış hali verilmiştir. Ayrıca metinle ilgili sorular sorulmuştur (s 65, 66).

Eyâ dostlar kulak saling aydugumya

Ne sebedin altmış üçde kirdim yirge

Mi’râç üzre hak Mustafâruhum kördi

Ol sebedin altmış üçde kirdim yirge

...

Ferzendim dip hak Mustafâ kıldı kelâm

Andın songra barca ervah birdi selâm

Rahmet-deryâ tolup taş dip yitti pey’am

Ol sebedin altmış üçde kirdim yirge

...

Eyâ dostlar, kulak verin dediğime,

Ne sebepten altmış üçte girdim yere?

Miraç üstünde hak Mustafa ruhumu gördü,

O sebepten altmış üçte girdim yere

...

Oğlum deyip hak Mustafa söze başladı,
Ondan sonra bütün ruhlar selam verdi,
Rahmet denizi dolup taş, diye haber ulaştı,
O sebepten altmış üçte girdim yere.

Dini Tasavvufi Halk Şiir'i bölümünde Yesevi'yle ilgili bir şiir vardır (s 167).

HİKMET

(XII yy.)

Eyâ dostlar, kulak verin dediğime,
Ne sebepten altmış üçte girdim yere?
Miraç üstünde hak Mustafa ruhumu gördü,
O sebepten altmış üçte girdim yere.

Ahmet Yesevi

Kitapta b. *Olay Çevresinde Oluşan Edebi Metinler* bölümünün *Anlatmaya Bağlı Edebi Metinler* kısmında Leyla ile Mecnun parçasında "Ahmet Yesevi'nin altmış üç yaşından sonra yer altında bir mahzende yaşaması, Tahir'in kendini dağlara vurması, Mecnun'un çöle düşmesi arasında nasıl bir ilişki olabilir? Söyleyiniz." şeklinde ifadeler bulunmaktadır (s 184).

11. Sınıf

Bu sınıfta ise Mevlâna, Mevlevilik ile Hacı Bektaş Veli, Bektaşilik hakkında bilgi yoktur. Ancak Yesevilik hakkında bir bilgi yer almaktadır. O da "Yâ Vedüd" metninde geçmektedir (s 148).

Evlîya Celebi İstanbul'un fethini bir masal tarzında anlatırken bu vakayı da anlatıyor. Gerçi Evlîya Çelebi fetihden iki yüz sene sonra yaşar fakat ikide birde: "Ceddîm Türk-i Türkan Hâce Ahmet Yesevi" diye övündüğü gibi Horasan erlerinin soyundandır, dini bütün bir Türk'tür; okumuş, yazmış, gezmiş, görmüş olmakla beraber zihniyetçe halk tabakasındandır...

12. Sınıf

Bu sınıfta okutulan kitapta Ahmet Yesevi ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır Hem Hacı Bektaş Veli'nin hem de Mevlâna'nın yer aldığı bir metin vardır (s 107). "Âşık Veysel'in Uzun İnce Bir Yoldayım, Genç Yaşımda Felek Vurdu Başıma, Göklerden Süzüldüm Tertemiz İndim, Dünyanın En Zengin Aklını Gördüm, Dostlar Beni Hatır-

lasın, Hacı Bektaş, Kara Toprak, Derdimi Dökersem Derin Dereye, Sazıma, Mevlâna'yı Ziyaret;

Abdurrahim KARAKOÇ'un Dosta Doğru, Unutursun, Mihriban;

Âşık Mahzuni'nin İşte Gidiyorum, Bizden Geriler (Gam Kasavet), Bu Mezarda Bir Garip Var;

Âşık Şeref TAŞLIOVA'nın Ben Bir Şeyda Bülbül, Güzel Görünür, Gel;

Âşık Murat ÇOBANOĞLU'nun Cumhuriyet Destanı, Öğretmen (Ana Baba Gibi), Dertli Bülbül (Kerem Güzellemesi), Neyine Güvenem Yalan Dünyanın, Yaradan (Bir Dua Edin);

Âşık Feymani'nin Ahu Gözlüm, Barışmam, Anadolüm, Mevlâna, Elveda, Bugün Bayramdır isimli şiirlerinden bulabildiklerinizi ve bestelenmiş olanlarının ses kayıtlarını bir sonraki ders için sınıfa getiriniz (108. sayfadaki 1. soruya ve 1. etkinliğe yöneliktir).

4. Sonuç ve Öneriler

Mevlevilik ve Mevlâna, Bektaşilik ve Hacı Bektaş Veli, Yesevilik ve Ahmet Yesevi ile ilgili bilgilerin ortaokul Türkçe ve lise edebiyat ders kitaplarında yer alması ve işlenmesi sınıflara göre değişiklik göstermektedir. Ortaokulda okutulan Türkçe ders kitaplarında Mevlâna ile ilgili bilgilerin diğerlerine göre yeterince yer aldığı söylenebilir. Ancak Yesevilik ve Bektaşilik ile ilgili bilgilerin yetersiz olduğu görülmektedir. Sadece 5 ve 8. sınıfta bu önemi kişiler ve düşünce sistemleri hakkında bilgiler yer almaktadır. 5. sınıftan itibaren öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları, zihinsel ve duygusal gelişim özellikleri de dikkate alınarak her sınıfta, Mevlevilik, Yesevilik ve Bektaşilik gibi her biri başlı başına bir öğretiler manzumesi olan düşünce sistemlerine yer verilmesi gerekir. Öğrencilerin edebi zevk ve estetik bir bakış açısı kazanmaları, toplumu oluşturan temel unsurlar ile kültürel alt yapıları öğrenmeleri için daha çok metne ve bilgiye ihtiyaçları vardır. Lisede ise farklı edebiyat dönemlerinin farklı sınıflarda işlenmesinden dolayı sınıflara göre verilen bilgiler değişmektedir. Bazı sınıf düzeyindeki ders kitaplarında bu düşünce sistemleri ve akımlarla ilgili hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Örneğin 11. sınıfta Bektaşilik ve Mevlevilik ile ilgili herhangi bilgiye rastlanmamaktadır. Bu durum eğitim açısından doğru değildir. Zira öğrencilerin geçmişte öğrendikleri bilgileri hatırlamaları ve bu bilgileri pekiştirip davranışa dönüştürmeleri için her sınıf seviyesinde onlara bu değerler hakkında yeterli bilgi verilmelidir.

Dikkat çekilmesi gereken bir başka husus da kitaplarda Ahmet Yesevi, Mevlâna ve Hacı Bektaş ile ilgili bilgiler ve eserlerinden örnekler kısmen verilirken onların öğretileri sonucu kurulan Yesevilik, Mevlevilik ve Bektaşilik gibi tasavvuf

düşünce sistemleri hakkında yeterli derecede bilgilerin verilmemiş olmasıdır. Bilindiği üzere Yesevilik gibi bu düşünce sistemlerinin ve öğretiler manzumelerinin bazıları, Anadolu topraklarının vatan olarak mesken tutulmasında, sosyo-kültürel bir yapının kurulmasında, özellikle de bir nizamın ve yapının oluşumunda oldukça tesirli olurken, Bektaşilik gibi tasavvufi düşünce sistemleri de Osmanlı devlet ve imparatorluk geleneği içerisinde önemli kurumların işleyiş ve düzeninde etkili olmuştur. Yine Mevlevilik gibi tasavvufa dayalı düşünce sistemleri de özellikle ferdi planda insanları olumsuz duygulardan arındırmak isteyen ve bu sayede bütün dünyada barışı ve huzuru tesis etmeyi amaçlayan yapılar olarak dikkat çekmiştir. Bu nedenle, böylesi önemli kültüre ait yapıların ve eğitim amaçlı kullanılacak unsurların eğitim kurumlarında üzerinde yeterince durulmaması, eğitim- öğretim çağındaki insanların istifadesine sunulmaması bir eksikliklerdir.

Genel olarak bakıldığında, bütün eğitim basamaklarında söz konusu tarikatlar veya tasavvufi düşünce sistemleri ve onların öğretileri hakkında verilen bilgilerin sınırlı olduğu görülmektedir. Oysaki bunlar toplumun damarlarına işlemiş ve müşterek değerler haline gelmiş yapılardır. Hem değerler eğitimi bağlamında; hem de öğrencilere edebî zevk ve estetik bilinç kazandırma anlamında Bektaşilik, Mevlevilik ve Yesevilik ile ilgili tasavvufa dayalı düşünce sistemlerinden yeterince istifade edilmelidir. Sevgi, hoşgörü, barış, dayanışma, ahde vefa, dürüstlük, fedakârlık, cömertlik, iyilik, erdem, marifet gibi pek çok müspet değerlerin gençlerin gönüllerinde yer edebilmesi için bu düşünce sistemlerinin öğretilerine ve kurucularının menkıbevi, gerçek ve edebî hayatlarına eğitim kurumlarımızda yeterince yer verilmesi gerekir. Bu bağlamda, özellikle ders kitaplarına seçilen metinlerde, metin çeşitliliği de sağlanarak farklı öğrenme yaşantıları oluşturulmalı ve anılan değerlerle ilgili bilgilerin daha kalıcı ve daha anlamlı öğrenilmesi sağlanmalıdır. Örneğin her biri bir abide şahsiyet olan bu düşünce sisteminin ve öğretilerin kurucularıyla ilgili oluşturulan tiyatro metinleri ders kitaplarına alınmalı ve imkânlar ölçüsünde bunlar sahnelenmelidir. Gerektiğinde öğrencilere de küçük roller verilerek kalıcı, anlamlı ve zevkli öğrenme yaşantıları oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- AKGÜNDÜZ, M.(2007). Mevlevilik ve Osmanlı Padişahları, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Mevlâna Özel Sayısı* Yıl: 12 Sayı: 18.
- ALTINTAŞ, H. (1986). *Tasavvuf Tarihi*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- ARIKAN, M, AGHDAM, G Y vd.,(2012). Fıkralarda Bektaşî Tipine Atfedilen İktidar Algısının Kökenleri. *Turkish Studies* -233-25, TURKEY.
- ARTUN, E. (2007). Anadolu ve Rumeli Türk Kültürünün Oluşmasında Sevgi ve Hoşgörü Düşüncesi Mimarı Mevlâna Celalettin Rumi'nin Etkisi. *Sarı Saltuk Baba'dan Miskin Baba'ya II. Uluslar Arası Romanya'da Türk Kültürü'nün İzleri Sempozyumu*. 3-8 Eylül, Romanya.

- AYKAN, G. (2000). “Hacı Bektaş Veli Nerede Doğdu, Kimdir” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S:15.
- BANARLI, N. S. (1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ÇİFCİ, S. (2011). “Bir Grup Yükseköğretim Öğrencisinin Hacı Bektaş Veli’yi Tanıma Düzeyi ve Bektaşılık Hakkındaki Tutumları”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S:57.
- GÖLPINARLI, A. (1983). *Mevlâna’dan Sonra Mevlevilik*, İnkılâp ve Aka Yayınevi. Ankara.
- ERSOYLU, H.(2010). “Türk Dilinde Mevlâna” ve “Mevlevî” Kelimeleri”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* Aralık S: 408, s. 414.
- GÜZEL, A. (2002). *Hacı Bektaş Veli ve Makalat*. Akçağ Yayınevi, Ankara.
- İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ (6, 7, 8. SINIFLAR) ÖĞRETİM PROGRAMI, 2006, Ankara.
- KAZAR, M. (1998). “Ahmed Yesevi Hayatı, Halifeleri ve Tarikatı, Eseri ve Mefkûresi”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S: 9.
- KOLAÇ, E. (2010). “Hacı Bektaş Veli, Mevlâna ve Yunus Felsefesiyle Türkçe Derslerinde Değerler ve Hoşgörü Eğitimi”, *Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S:55.
- KORKMAZ, S. (2001). “Ahmed Yesevi ve Hacı Bektaş Veli Aralarındaki Bağlar, Fikirleri, Tesirleri ve Türk İslâm Edebiyatına Katkıları”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S: 11.
- KÖPRÜLÜ F. (1966a). *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KÖPRÜLÜ, F. (2009b). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- MEB 5. SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2013.
- MEB 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2013.
- MEB 5. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2013.
- MEB 6. SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 6. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 7. SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 7. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 8. SINIF TÜRKÇE ÇALIŞMA KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 8. SINIF TÜRKÇE ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 10. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- MEB 11. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.

- MEB 12. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABI, DEVLET KİTAPLARI, 2012.
- OCAK, Y. (1994). "Bektaşilik Bir Tarikattır", *Türk Yurdu Alevilik-Bektaşilik Özel Sayısı*, C.14, S: 88, s15.
- OKUR, A. (2012). "Hacı Bektaş Veli ve İlgili Kavramların Tanınabilirlik Algısı Üzerine Bir Araştırma ve Öğretim Programlarındaki (MEB) Durumu", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. S: 64.
- ÖZTÜRK, Y. N. (1995). *Tarih Boyunca Bektaşilik.*, İstanbul. Yeni Boyut Yayınevi. III. Baskı.
- TEMİZKAN, M. (2005). *Bektaş Edebiyatının Birinci Dönemi Ve Bu Dönemdeki Hakim Temaları Üzerine Bir İnceleme*, Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı, İzmir, Kaan Yılmaz Matbaası.
- TEZCAN, M. (1993). "Ahmet Yesevi'nin Türk Din Antropolojisindeki Yeri", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* Cilt: 26 S:1.
- TURAN, A. ve YILDIZ, H. (2010). "Tarihten Günümüze Anadolu Aleviliği", http://dergi.ilahiyat.omu.edu.tr/Makaleler/1775019518_20082701034.pdf Erişim tarihi: 17.12.2013.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.